
Зоран ЈОКСИМОВИЋ

ИЗ ЖИВОТА ДРАГОЈЛА ДУДИЋА

Драгојло Дудић рођен је 9. децембра 1887. године у селу Клинцима код Ваљева.* Основну школу завршио је са одличним успехом. Није успео, и поред превелике жеље да настави школовање. Морао је да остане на селу, дедовско занимање да продужи, али не како се вековима радило — позвао је у помоћ књигу.

До своје 27 године, како сам пише, није га интересовала политика, а 27 година имао је 1914. године када је учесник колубарске битке. Дотле се у њему нагомилало и знања и искуства: радио је као општински деловођа у Петници, одслужио је војни рок, ратовао у оба балканска рата, оженио се и изродио троје деце. На солунском фронту учи енглески и чита социјалну литературу. Из рата се, 1919, враћа са социјалистичким погледом на свет. У јануару 1920. формира партијску организацију у својим Клинцима, њен је секретар. Исте године као делегат на Вуковарском конгресу гласа за револуционарни програм и статут КПЈ. Два месеца касније, у августу, комунистичка општина у Ваљеву користи његово искуство из рада у петничкој општини, високо цени његову комунистичку опредељеност и поставља за свог деловођу. После Обзнане и Закона о заштити државе, када се под тортуром, многи комунисти, не само сељаци него и радници, пасивизују, Дудић не прекида активност. Рад ваљевске илегалне партијске организације преноси се на његово имање — у Клинцима. Он је централна личност. Код њега се одржавају састанци, пишу леци, одлучује о политичким акцијама. Нема партијског задатка којег се не прихвата. Још 1920. КПЈ га кандидује за посланика. Исто чини 1923, 1925. и 1927. године, на листама легалних партија које оснива и којима руководи илегална КПЈ. Године 1927, по налогу Партије, издаје у Ваљеву лист „Глас радника и сељака“, потписује га као власник. Тада и касније полиција често врши преметачине у његовој кући у Клинцима, али признаје да није ништа проналазила, јер је умео све

* Зоран Јоксимовић је написао велики број радова о Драгојлу Дудићу међу којима је најпотпунији *Живот Драгојла Дудића*, „Вук Караџић“, Београд 1974. (Напомена редакције).

да сакрије од непожељна погледа. Среско начелство га, од 1930. године, води на листи опасних комуниста и означава „као духовног вођу истих у овом срезу”. На његовом имању неколико година налази се писаћа машина и „техника” за умножавање. Одатле се сеју леци широм округа и у време војно-монархистичке диктатуре.

Када се, од 1934. године, поново оснивају организације КПЈ у Ваљеву, у њима нема комуниста из времена 1919—1921. године, мало је и оних из година уочи проглашења диктатуре. Са младим људима комунистима од старијих једино је Драгојло Дудић. Он је опет организатор важних скупова на свом имању — 1934. на састанку комуниста и радника из Ваљева, говори се о значају октобарске револуције, 1935. године у Клинце долази члан Земаљског бироа КПЈ и пред шездесетак сељака говори о стварању Народног фронта, 1940. Темпо, 1941. Минић.

По налогу КПЈ Дудић је пети пут, 1935. године, требало да буде кандидат за народног посланика на листи познатог радничког борца и комунисте Павла Павловића, али листа није одобрена. Исте годину, у акцији стварања Јединствене радничке партије Југославије, Дудић је један, од четворице из Србије, потписника прогласа пролетаријату свих народа Југославије у коме су истакнути захтеви, између осталог: борба за ликвидацију фашистичког режима, борба за мир и за принципе међународне солидарности. Касније потписник је и летка „Шта хоће Странка радног народа” у коме, према оцени полиције, комунисти „желе да легализују и прикрију свој штетан и аналционалан рад”.

Изабран је 1936. године за члана Месног комитета КПЈ у Ваљеву. Хапшен је и раније, саслушаван, али ће у затвору најдуже остати 1937. године, од половине фебруара до краја маја, када са члановима Месног комитета одговара пред судом за заштиту државе због комунистичке усмене и писане пропаганде, позивања на промену државног поретка силом. Нечувена премлаћивања у истражном затвору стоички је поднео, није реч признања изустео. И на суду се држао комунистички. Признао је да је марксист по убеђењу, али да није члан КПЈ само зато што је она законом забрањена. Од туженог претворио се у тужиоца. Његово држање и држање још неких комуниста у том највећем политичком процесу у Ваљеву у међуратном периоду, нагнало је суд да донесе ослобађајућу пресуду за све ухапшене чланове КПЈ.

Године 1938. Дудић је члан Поверенства, а 1939. члан Окружног комитета КПЈ у Ваљеву. У пролеће 1940. делегат је на Покрајинској конференцији и члан Покрајинског комитета КПЈ за Србију.

Као комуниста и револуционар Драгојло Дудић није у међуратном периоду деловао само преко партијских форума чији је члан увек био, нити само кроз веће политичке подухвате партије. Он је то свакодневно радио, на сваком месту и у сваком послу. Он је у народу углед стекао и као изврстан пољопривредни произвођач. Примера ради, учествовао је на две среске пољопривредне изложбе и

оба пута за више својих производа добио награде. Науку је примењивао на свом имању, али се трудио да она допире и до других земљорадника.

Рекли смо да Драгојло Дудић није могао, због тадашњих прилика, да настави школовање после основне школе. Зато се побринуо да школује своју млађу браћу, Милована и Ивана, да школује све троје своје деце: Персу, Зору и Мишу. У једном тренутку, после првог светског рата, Драгојло је школовао пет чланова своје породице и то са имања ратом разореног, у време кад је био заузет политичким радом у Ваљеву и ван њега. Човек се пита како је све то могао да постигне.

Драгојло Дудић је с правом сматран за најписменијег и најначитанијег сељака Србије у међуратном периоду. Доста је примера да се сељаци, и раније и данас, баве и књижевним радом. Много је мањи број оних који су се континуирано бавили и новинарским радом. Драгојло је то чинио пуних двадесет година, објавивши десетину чланака у новинама у Ваљеву, Београду и Бањалуци, почев од 1919. године и **Радничких новина до Гласа Ваљева** крајем четврте деценије овог века, када је, силом прилика, како сам каже, прешао, да књижевним средствима искаже потребе и жеље радног човека. И овде је Дудић особит. Сељаци књижевници пишу углавном песме. Дудић је писао прозу, приповетку и путопис, чак и једну нажалост загубљену студију, а само једну песму. Највећи број његових писаних радова говори о тешком стању на селу, пледира за јединство радног народа града и села, за њихову заједничку акцију, покрет, борбу да би дошли до својих људских права, бољег социјалног поретка, једнаког за све радне људе, дакле за оне идеалне за које је војевала КПЈ чији је истакнути члан био преко двадесет година.

Животни и револуционарни пут Драгојла Дудића у устанку 1941. године најбоље се прати кроз његов **Дневник**, од 1. августа до 5. новембра 1941. године, па се на томе нећемо задржавати. Да подсетимо само да је био организатор устанка у ваљевском крају, политички комесар прве војне јединице — Колубарске партизанске чете Ваљевског НОП одреда, формиране већ 28. јуна 1941. Да је био заменик команданта Одреда. Да укажемо и на оно што није забележио у Дневнику, из скромности или из разлога конспирације. Комунисти ваљевског округа, уочи устанка, своје саветовање одржавају у селу Златарићу, у школи где је учитељица Драгојлова кћи Зора. Врховни командант Јосип Броз Тито борави у Робајама у кући Дудићеве сестре Десанке и зета Секуле Бојиновића, а после заседања у Столицама, пре преласка у Ужице, Тито борбом народа Југославије руководи из села Толисавца, из куће Рајка Вујковца, чија је снаха Драгојлова кћи Перса. Најмање детаља, пак, знамо о Дудићевом животу и раду од 6. до 29. новембра 1941. Његове дневничке белешке из тог времена изгубљене су. Знамо да је био председник Главног НОО Србије, највишег органа народне власти, али је мало података о том његовом деловању.

Смрт је Драгојла Дудића затекла у напону интелектуалне снаге. Са пропашћу Ужичке Републике угасио се и његов живот, на Мацкату изнад Ужица, 29. новембра 1941. године, десет дана пре 54. рођендана. Орденом народног хероја одликован је 14. децембра 1949. године.

Summary

LIFE OF DRAGOJLO DUDIĆ

Dragojlo Dudić was born on December 9th 1887. in the village Klinci near Valjevo. He finished the primary school with top marks. He took part in Balkan wars and in the World war I. He returned from the war with the socialist attitude to the world. In 1919. he became a member of The Socialist Labour Party of Yugoslavia (a communist). He participated at the Congress in Vukovar as a deputy where he cast a vote for the revolutionary programme of The Communist party.

After the ban of its work The Communist party of Yugoslavia (1921) continued the activity illegally. For several times, he was a candidate at the parliamentary elections on the list of parties which had been established by The Communist party of Yugoslavia.

In 1927. he published the newspaper „Voice of workers and peasants”.

District authorities in Valjevo put him on the list of „dangerous communists” and determined him as „a spiritual leader” of such communists” in this district.

He organized important meetings of communists on his farm. He was a member of the Municipal committee (1936) and the District committee of The Communist party of Yugoslavia in Valjevo (1939). He Became a member of the Provincial committee of Serbia in 1940.

Dudić occupied himself with literary and journalistic work. His most important piece of work was „Diary 1941”.

He gave a big consideration to his farm and was a prizewinner on many agricultural exhibitions.

He also organized the rising in 1941. in the region of Valjevo. Dudić performed a duty of the political commissar of Kolubara company; after that he was a vice-commander in The National Liberation Partisan Detachment of Valjevo. In 1941. he was the president of The Main National Liberation Committee of Serbia in Užice, which was the supreme organ of national authority.

He was killed on November 29th 1941. at Mačkat near Užice.

Dragojlo Dudić was given a decoration of a National hero on December 14th 1949.